

Nejdůležitější aspekt inkluze: vaše **učitelské srdce**. To jediné totiž **dokáže zvládnout** **„nezvladatelné“ dítě**

Mgr. et Mgr. Kateřina Králová

Jsem „speckař“, tak jako mnoho z vás. A tímhle textem bych se chtěla dotknout vašeho srdce. Toho, co bušilo, když jste se hlásili na speciální pedagogiku a doufali jste, že vás vezmou. Toho, co se tetelilo radostí, když vám žáček s dyslexií přinesl ukázat první knížku, kterou přečetl, nebo když dívenka s dyslalií řekla spolužákovi poprvé čisté „prdlajs!“. Vaše speciální srdce má totiž v našem školství speciální hodnotu. Umí spojovat světy a léčit rány. Víte to?

Nevýchova

Sedíme s Ondrou ve třídě, já opravuju sešity a on si dělá něco svého. Chtěl tam se mnou zůstat místo družiny, tak proč ne. Najednou se z ničeho nic sehne, sáhne do tašky a rozpačitě se na mě podívá. Usměju se na něj. Nadechne se, jako by měl přednést řeč před spojenými národy, a říká: „Paní učitelko, já pro vás něco mám.“ Usměju se znova. Tuhle chvíli mám ráda. **Dárky od dětí.** Většinou je v nich ukrytý kus dětského srdce a **malé nenápadné děkuju.**

Jenže tenhle dárek je jiný. Je to **SRDCE** samo, poskládané z plastových koleček, zatavené do placaté destičky.

Nejistě mi ho podává. A já vím, že se spolu ocitáme **v křehkém okamžiku**, který by ho mohl zranit, kdybych jeho **dárek** nepřijala citlivě a **s náležitou vážností.**

Dítě, kterému se běžně říká spratek, sígr, hajzlík Ondra totiž nerozdává srdce na potkání. Je dítě, kterému se v naštanosti říká spratek, sígr, hajzlík. Křičí sprostárny jen proto, aby byl slyšet. Muchlá sešity, čmárá do třídnice. Kope do spolužáků, polívá jim tašky barvou, utíká ze školy... určitě to dobře znáte.

Tenhle Ondra má **neoficiální nálepku „nezvladatelný“** (oficiálně nadané dítě s ADHD). Jeho třídní paní učitelka někdy po vyučování tajně pláče, protože už prostě neví,

kudy kam. A tenhle Ondra, kterého se **bojí spolužáci i pedagogický sbor**, tady teď stojí a v ruce nervózně žmoulá plastové srdíčko.

Paní učitelko, já pro vás něco mám.

„To je pro mě?“

Nenápadně kývne.

„Děkuju ti. Muselo ti dát spoustu práce.“

Najednou i mně docházejí slova.

„Ani ne, já to skládám rád.“

Cítím, jak mi dojetím rudnou oči, a říkám mu: „Moc to pro mě znamená, víš? Jen se bojím, že to neumím tak dobře vyjádřit.“

Najednou jsme v té situaci křehcí oba a to mu dodá odvahy. Uklidní se a na jeho tváři se objeví mazácký úsměv. Sedne si zpátky do lavice a povídá: „To nevadí, paní učitelko, já to poznám. Mám vás rád.“

Utírám mokré oči do papírového kapesníčku a přemýšlím o posledních týdnech, kdy jsme k sobě hledali cestu. Řeknu vám, **bylo to jako lézt na Kilimandžáro bez průvodců a bez kyslíku.**

Najednou vidíte, že diplom z „peďáku“ na tohle dítě nestačí

Když se na začátku rozječel na celou třídu, říkala jsem si v duchu: *No potěš pánbůh, to si užiju.* Celý následující týden mě nenechal na pochybách, že jsem se nepletla. **Ubližoval druhým, vyrušoval, zlobil všude, kam se hnul.**

Nadané dítě s poruchou chování, strašná kombinace. Takový malý chytrý satan.

Po prvním týdnu se mi chtělo skončit s pedagogikou, spálit diplom a nechat se zaměstnat někde u kasy. Pak jsem se ale potkala s Ondrovým **tatínkem. Chladným, odtahitým mužem**, co se na vás **přezíravě dívá a vyžaduje souhlas a kázeň bez ohledu na to, kolik vám je.** V ruce držel mobil a Ondru vnímal tak na tři procenta, mě asi na čtyři.

A Ondra, ten nevladatelný raubíř, byl najednou jako vyměněný.

Kdyby bylo třeba, plazil by se po zemi, aby se do tátovy přízně vlíchl. Aby na chvíli **zaujal jeho pozornost**, nedejbože **získal** jedno tátovo **vřelé slovo**, byl **ochoten udělat cokoli.**

Víte, ani náhodou **nechci hodnotit výchovu nebo osobnost jeho tatínka.** O to tu nejde. Všichni víme, že děti, se kterými se dennodenně setkáváme, přicházejí z rozličných rodin. Z některých je cítit láska na dálku a v jiných by nikdo z nás nechtěl strávit ani pět minut. Díky tomuhle setkání mi ale došlo něco zásadního.

Důležité je nepřeslechnout dětské volání

Není tu žádné zlé dítě. Žádný sígr, co chce všem jenom zatnout. Je tu jen hrozně zraněný klučina, který **volá po lásce a pozornosti.** Ano, nekonvenčním a pro okolí nepříjemným způsobem. Jenže to na volání samotném nic nemění.

Ke každému svému chování, výstřelku a drzosti **má důvod.** Je ukrytý hluboko v něm a je tak bolavý, že nad ním Ondra (nebo Monča, Matěj, Kubík) dost možná nemá žádnou kontrolu.

Je otázkou naší osobní zralosti a pedagogické schopnosti volání dítěte uslyšet.

A nenaskočít na něj v duchu: „Tak to teda ne, chlapečku, tohle mi tu předvádět nebudeš.“

Je naším úkolem **nestat se** v téhle těžké situaci **druhým zaseklým, vzteklým dítětem v dospělém těle**, které úplně stejně kope kolem sebe a ze strachu o svoji moc křičí: „Já ti ukážu, kdo tu umí dupat víc nahlas! Uvidíš, kdo je tu šéf!“

Já vím, někdy má člověk těch dětí až nad hlavu Možná se vám to přes veškeré zásady inkluzivního vzdělávání taky občas stane... že byste nejradši zadupali to nevladatelné dítě do země. Jenže pamatujete na **základní pedagogickou poučku?**

Dítě se učí nápodobou.

Ne tím, co mu říkáme, ale tím, **jak se chováme my sami**. A tak, aniž bychom si to uvědomovali:

- vzteklé dítě křikem naučíme jen víc ječet,
- agresora trestem zaženeme do úzkých a donutíme ho znovu zaútočit,
- vulgárního drzouna, kterého šmahem setřeme, jen poňoukneme, aby nás příště setřel taky,
- zoufalého perfekcionista chválením jenom víc přitlačíme ke zdi – aby se čím dál zoufaleji hnal za nedosažitelnou dokonalostí.

Pravidla a přestupky: upozorňovat na ně nepomůže

Můžeme se horem dolem vzájemně přesvědčovat, že toho „nezvladatelného“ Ondru **vychovááme, když** na něj **zvyšujeme hlas**, veřejně ho **napomínáme**, že překračuje hranice, a pořád dokola mu opakujeme, na čem jsme se domluvili – protože on přece potřebuje znát pravidla. Jenže dokud tyhle výchovné taktiky používáme, něco zásadního nám uniká: **že ho ve skutečnosti vůbec nerespektujeme**. A respekt k druhým do něj bušíme násilím a nerespektem k němu samému. A to je stejné jako hasit požár benzinem. Nakonec hoří les a nezbyde než utéct (možná k té práci u kasy?).

Když se vám ale podaří **najít skutečný respekt** k tomu nezvladatelnému Ondrovi (nebo rozjeté Monice a problémovému Jirkovi), **začne vám ho za čas vracet**.

Dost možná budete první v jeho životě

A právě proto je tolik **potřeba vaše speciální speciálně pedagogické srdce**.

To, které ví, že jiné neznamená špatné. **Unese odlišnost, a nezabije tak individualitu**.

To, které cítí a vnímá. Nehodnotí. A místo křiku najde cestu ke smíru.

Srdce, které má touhu skutečně porozumět, ne zaškatulkovat.

To, které má odvahu být s dítětem, když ono neumí být takové, jak by ho unifikovaný školský systém chtěl.

Poslušné, integrované, nevyčnívající, vždycky úspěšné... a v něčem vlastně tak trochu mrtvé.

To srdce, které v situaci, kdy Ondra zaječí na celou třídu „Já vás nenávidím, nenávidím, nebudu to dělat, klidně mi dejte poznámku!“, nezařve „No tak to mi rovnou přines žákovskou!“.

Tohle srdce totiž uslyší tiché volání uprostřed všeho toho hluku: „Jsem tu sám, paní učitelko, sám proti všem, i proti vám, a bolí mě to.“ A najde odvahu říct:

„Tebe něco bolí, Ondro, vid? Zlobíš se, žes nedostal ještě jednu šanci to spočítat? Nebo je to něčím jiným? Řekneš mi, co se děje, prosím? Chci tomu rozumět.“

Když tohle uděláte, dost možná **budete první** v jeho životě, **kdo agresi neoplatí agresi**. Dost možná budete první odvážní, které bude zajímat skutečný Ondra, ne ten, na kterého si hraje, aby zakryl nejistotu uvnitř sebe. Tu, která ho žene stát se sígrem, spratkem, hajzlíkem. Dost možná budete první, kdo mu dá opravdovou šanci na změnu.

Jestli vás to zajímá, my s Ondrou jsme začali takhle...

První věc: Přestala jsem mu říkat, jaký je a co je na něm špatné

Víte, některé děti by musely být zenoví mistři, aby ze sebe dokázaly v klidu **setřást všechny nálepky a odmítnutí**, která na ně dennodenně naházíme. Nutno dodat, že často v dobré víře a s výchovným záměrem. Jenže:

Ondra teď zlobí, nebudeme si ho všímat, děti.

Zpráva pro něj: Když se nechovám tak, jak chtějí, jsem sám.

Okamžitě se uklidni, Ondro, nebo jdeme k paní ředitelce. Že se trochu nestydíš.

Zpráva pro Ondru: Když dělám něco, co se jim nelíbí, musím pryč. Jsem sám.

Ostatním dětem se nelíbí, co děláš, nemůžeš jim takhle ubližovat. Tak si pojd sednout ke stolečku, než tě to přejde.

Zpráva pro Ondru: Všichni jsou tu proti mně, nepařím k nim. Jsem sám.

Takhle tu nemůžeš křičet, Ondro. Podívej se na nástěnku na naše pravidlo: Mluvíme spolu hezky.

Zpráva pro Ondru: Pravidla jsou důležitější než to, co se jim snažím říct. Nezajímám je. Jsem sám.

No řekněte, dali byste to každý den? V klidu a s přehledem, pořád dokola? **Tolik odmítnutí**, tolik nepochopení, tolik **pocitu osamění**? Možná ne. Možná byste si stejně jako Ondra někde ve skrytu duše řekli: „Tak jo, nemůžu být dobrý, budu aspoň nejhorší.“

A průsvih by byl na světě.

Druhá věc: Začala jsem mluvit o sobě, ne o pravidlech

Mezi nejčastější dospělácké argumenty, kterými se oháníme a které ve skutečnosti žádnými argumenty nejsou (proto na ně taky děti neslyší), patří naše „**semusy, senesmy a mělobysmy**“.

Co tím myslím?

Místo abychom zdravě a dospěle řekli „Já nechci, abys lezl po skřínce, slez, prosím!“, řekneme raději „Po skřínkách se nesmí lézt!“.

Místo „Mám strach, abys neuklouzl, když tu chodíš bez bačkor.“ řekneme „Kde máš přezůvky, nevíš, co je ve školním řádu?“.

Místo „Mám strach, abyste si, kluci, neublížili, když tu lítáte. Nemůžu vám to dovolit.“ řekneme „Chceš poznámku za to běhání? Dobře víš, že se to nesmí!“. Říkáme to tak samozřejmě, že jsme si ani nevšimli, že se za tyhle formulky schováváme – a namísto dodržování pravidel podporujeme jejich překračování. Protože když se musí a se nesmí – kdo je tu ten, kdo určuje pravidla? Nikoho není vidět. Tak proč by vlastně mělo záležet na jejich dodržování?

Schválně, zkuste si to. Když řeknete dítěti „tady se nesmí běhat“, dozví se něco o tom, kdo to zakázal a proč je to důležité? Kdybyste mu řekli „nechci, abys tady běhal, bojím se, že si o lavici rozrazíš hlavu“, je to jiné? Jasně, je! A víte v čem?

Je v tom o kus víc vás. A taky o kus víc otevřené, přímočaré komunikace.

Dítě slyší, že na jeho bezpečí záleží vám – jeho paní učitelce – a **zná váš skutečný důvod**. A skutečný důvod skutečného člověka, to už je argument. Najednou jste přestali házet zodpovědnost na neviditelnou autoritu všudypřítomného „semusí“ a řekli jste věci na rovinu. Cítíte, **kolik je v tom respektu k dítěti**? Stal se z něj pro vás člověk, který vám stojí za důstojné vysvětlení.

Taky byste asi radši od dětí slyšeli „rozbil jsem to já“ než „ono se to rozbilo“, že? Stará dobrá nápodoba, nic jiného...

Třetí věc: Pozvala jsem ho k řešení. Bez toho totiž respekt není možný

Není snad větší **výchovný paradox**, než chtít respektovat jedinečné potřeby dítěte, kterému jsme všechnu jeho jedinečnost vzali. A spolu s ní i zodpovědnost za společný výsledek.

Jak to, ptáte se? Když se neustále **snažíme dítě zapojit, aktivovat**, vytvářet pro něj individuální vzdělávací plány, aniž bychom se ho kdy zeptali, **jak to potřebuje ono**, a pozvali ho k řešení, ve skutečnosti **jeho jedinečnost nebereme** vůbec **vážně**. Dost těžko se pak trefíme do jeho skutečných potřeb.

Známe sice jeho projevy, jeho chování, jeho diagnózu, ale nevíme nic o tom, **co** ten náš Ondra, Majda nebo Kuba potřebuje a co by mu pomohlo.

Můžeme mít k dispozici ta nejlepší výchovná opatření a speciálně pedagogické metody, ale když nám z nich Ondra, Majda a Kuba vypadnou, zůstaneme v našem výchovně-vzdělávacím snažení beznadějně neúspěšní.

Naštěstí se jde **k dětem** a jejich jedinečnosti **vrátit a zapojit je do řešení situací, které se jich týkají**. Potřebujete jen začít používat otázky, které jim umožní spolupracovat. Jsou jednoduché, ale mívají až léčebné účinky, budete koukat. A které to například jsou?

- Míšo, ty tady teď běháš a rušíš ostatní děti. Jsem z toho nervózní a upřímně nevím, co s tím. **Můžeš mi s tím pomoci, prosím tě?**
- Potřebovala bych, abychom teď potichoučku četli, Majdalenko. Víím, že ty to nemáš ráda. **Napadá tě, jak bychom to mohli udělat, aby nám v tom bylo všem fajn?**
- Já už fakt nevím, Oli, jak vyřešit to tvoje zapomínání. **Porad' mi, co s tím. Vymysli, co by ti pomohlo.**
- Trochu nás oba štvě to počítání, vid', Matěji? Tebe, že musíš počítat, a mě, že tě musím nutit. **Nenapadá tě, jak na to vyžrát?**

Čtvrtá věc: Začala jsem si ho opravdově vážit

Tři věci za námi, zbývá čtvrtá, možná nejdůležitější.

Když jsem viděla, jak se Ondra pomalu mění a začíná hledat cestu společně se mnou, uvědomila jsem si, jak statečného kluka před sebou mám. Za svůj krátký život už toho dost zažil. A přesto **měl odvalu** ze své ochranné skořápky znovu vystoupit, jakmile **ucítil upřímně podanou ruku**.

A já? Měla bych já v jeho kůži stejnou odvalu? Dokázala bych to stejně rychle? Upřímně, asi ne.

Děti, se kterými se ve školách setkáváme, zaslouží obrovský respekt a moře lásky. Každé jedno z nich. To, které bojuje s písmenkou, i to, které válčí s vlastním tělem

nebo s bolavou duší. Každé z nich totiž především statečně bojuje se svým životem.

A my dospělí **nemáme jediné právo lepit na ně nálepky** jako nezvladatelný, podprůměrný, sociálně nezdatný. Nemáme na to právo, protože jsme nikdy nešli v jejich botách.

Můžeme v ně jen věřit a fandit jim, aby svou cestu prošli líp, než ji procházíme my velcí, co se tak často oháníme respektem k individualitě – která je nám ve skutečnosti, ruku na srdce, pořád tak trochu nepohodlná.

Když dítě dostane opravdovou šanci, s vděkem ji přijme

Samozřejmě, **nebylo to hned**, s Ondrou jsme spolu **hledali cestu několik týdnů**. A nepřeháním, když řeknu, že každý krůček měl pro mě cenu zlata. Učil mě vidět, že mluvit o nové šanci, a opravdu ji dennodenně dávat, jsou dvě úplně odlišné věci.

Ondra mě naučil vnímat, že pokud se někdy ještě chová jako smyslů zbavený, neumím mu zatím tu opravdovou šanci dát. Nevadí, pořád se učím. Nevybrali jsme si zrovna lehké povolání, vidíte, kolegové „speckaři“?

Tak děkuju, Ondro. I za to, že jsi mi pomohl pochopit, že **dobrý speciální pedagog je ten, který ví, jak cenný poklad mu byl svěřený do rukou**. A přistupuje k němu s velkou pokorou, láskou a každodenním respektem. Díky tomu se totiž stává v životě svého žáčka speciálním, i kdyby místo „specky“ vystudoval jadernou fyziku. ■

Autorka je speciální pedagožka a tvůrkyně konceptu Nevýchovy, od roku 2013 pomáhá dospělým a dětem si spolu rozumět

O Nevýchově

Nevýchova, laskavá filozofie s provokativním názvem, je **moderní výchovný přístup**, který vám pomůže rozumět tomu, co dítě prožívá a proč se chová tak, jak se chová, abyste spolu přestali bojovat a dokázali vyřešit každou situaci bez dohadování, křiku i ústupků. Od roku 2013 se do ní zapojilo přes **190 000 rodičů z 52 zemí světa**. On-line kurz Výchova Nevýchovou je vzdělávací program s **akreditací MŠMT ČR** (můžete ho využít jako další vzdělávání a hradit z prostředků DVPP). Více informací naleznete na **www.nevychova.cz**.